Список використаних джерел:
1. Конституції України від 28 червня 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 15.06.2026).
2. Правотворча діяльність в Україні: європейський вектор розвитку законодавства: монографія / за заг. ред. О.О. Кота, А.Б. Гриняка, Н.В. Міловської. Київ: Алерта, 2025. 284 с.
3. Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text (дата звернення: 15.06.2026).

Пархоменко Натілія Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор, член-кор. НАН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНІ СКЛАДОВІ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Одним із інструментів реалізації одного із зазначених у Преамбулі Конституції України положень щодо європейської ідентичності Українського народу і незворотності європейського та євроатлантичного курсу України є виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої у 2014 році. Моніторинг виконання Угоди про асоціацію наразі безумовно свідчить про значний прогрес у її виконанні, втім констатує низку зумовлених різного роду чинниками проблем, уникнути або принаймні мінімізувати яких можливо вдалося б завдяки їх урахуванню або попередженню, а також шляхом використання уповноваженими суб'єктами публічної влади дієвих інструментів забезпечення виконання зобов'язань.

Насамперед слід зазначити, що правомірна діяльність органів державної влади передбачає обов'язок слідування гармонізованому законодавству і насамперед у сфері державного управління. Зокрема йдеться про забезпечення належного врядування шляхом діяльності публічної влади відповідно до принципів верховенства права, законності, транспарентності, підконтрольності та підзвітності, недопущення корупції, конфлікту інтересів та суб'єктивізму у прийнятті рішень. Тому важливо також, щоб «гармонізовані з правом ЄС закони не лише приймалися, а й реально працювали на практиці. В Україні, де досі відчуваються наслідки правового нігілізму – тобто звички не дотримуватися законів, – саме виконання нових норм може стати найскладнішим етапом і потребуватиме додаткових зусиль з боку державних інституцій»[1, с. 19].

Протягом новітньої історії реалізація Україною Угоди про асоціацію відбувалася часом несистемно, епізодично та без логічної послідовності дій уповноважених суб'єктів. Відповідно, навіть якщо критерії перевірки чинності правового стандарту є загальновизнаними, на практиці досить поширеним є підрив ефективності закону на рівні виконавчої влади, де закони реалізуються та забезпечуються шляхом хронічного недофінансування ключових складових, необхідних для їх упровадження. Закон може покладати значні обов'язки на суб'єктів регулювання, водночас вибудовуючи систему, у якій кадрові та фінансові ресурси, необхідні для моніторингу, обробки інформації та реалізації норм, є грубо недостатніми. Неналежне забезпечення базових витрат на реалізацію призводить до кадрової нестачі в ключових компонентах системи, необхідних для її функціонування. Це проявляється на рівнях розслідування, моніторингу, навчання, інспекції та примусового виконання [2, с. 3-5].

Не варто забувати і про політичний вплив як поширену стратегію підриву реалізації права. Відомий «залізний трикутник» між державними посадовцями і законодавцями, регуляторними органами та суб'єктами регулювання функціонує таким чином, що нівелює реалізацію закону не лише шляхом послаблення регуляторних норм, а й через характер правозастосування та розміри (або відсутність) санкцій за порушення. Це відбувається шляхом прямого втручання у конкретні ситуації, через політичні внески, очікування працевлаштування регуляторного персоналу в прибуткових галузях регульованої індустрії, а також через призначення представників галузі на регуляторні посади, що забезпечує для них сприятливий режим. Розрив між нормою і реалізацією притаманний багатьом законам через їх внутрішні вади. До них належать як недостатнє розуміння систем, що підлягають регулюванню, так і свідомий законодавчий та виконавчий саботаж, спрямований на те, щоб позбавити механізми реалізації спроможності досягати цілей закону. Ця проблема загострюється на бюрократичному рівні, де ті самі стратегії застосовуються для послаблення регуляторних стандартів і правил, критично важливих для ефективності [2, с. 3-5].

Таким чином, проблеми з виконанням визначених в Угоді про асоціацію завдань пояснюються багатьма факторами. З одного боку, це внутрішні українські проблеми – низькі темпи соціально-економічного розвитку, недосконаліть системи державного управління, низька ефективність боротьби з корупцією, повільність і суперечливість судової реформи. При цьому слід згадати й специфічні чинники – стан координації органів влади на євроінтеграційному напрямі, ефективність планування та управління підприємствами тощо. При цьому Уряду доводиться доопрацьовувати невиконані попередніми роками завдання, у т.ч. ті, що мають довгостроковий характер. З іншого боку, на реалізацію Угоди впливають несприятливі зовнішні фактори – зростання геополітичної турбулентності у світі, тривала російська агресія, ускладнення ситуації на європейському континенті, небезпечні відцентрові процеси в середині ЄС тощо [3, с. 294-295].

Особливого значення у цьому процесі набувають кадрові та освітні реформи. Знання англійської мови, підвищення професійного рівня держслужбовців і розвиток управлінських навичок на місцях є необхідними для ефективного використання коштів ЄС і впровадження проєктів регіонального розвитку.

Окремим аспектом виконання єврозобов'язань є визначення меж та глибини гармонізації, оскільки «хоча українське законодавство в цілому гармонізується з правом ЄС, це не означає повної уніфікації з законами інших країн. Важливо зберегти елементи національної ідентичності – норми, що захищають українську культуру, мову, традиції та інші важливі цінності, які відображають особливості українського державотворення. Водночас ці норми не повинні суперечити базовим європейським стандартам, що гарантують права і свободи громадян, забезпечують роботу ринку та ефективний контроль з боку держави» [3, с. 21]. Втім посилення впливу ЄС поступово наближує українське законодавство та практику його реалізації до єдиних європейських правил. У цьому процесі національні закони втрачають деякі особливості, натомість стають більш схожими на загальноєвропейську модель. У перспективі це допоможе уникнути подвійних стандартів і забезпечити прозоре виконання законів та запровадження євреформ у економіці, соціальній сфері та державному управлінні.

Важливою складовою ефективності виконання єврозобов'язань є відповідальність зобов'язаних суб'єктів. В цьому аспекті принципово важливим є те, що відповідно до Статті 476 Угоди про асоціацію виконання зобов'язань має базуватися на добросовісному її застосуванні, а спори вирішуються шляхом прийняття Радою асоціації обов'язкового для виконання рішення.

Особливість відповідальності держави, з огляду на зміст Угоди, що передбачає політичну асоціацію та економічну інтеграцію, а не повноправне членство, полягає у її політичному та частково декларативному характері. Невиконання євроінтеграційних зобов'язань передбачає переважно політико-економічні, а не правові наслідки, оскільки результатом їх невиконання або неналежного виконання може бути затягування процесу набуття членства України в ЄС, припинення або призупинення фінансування з боку ЄС окремих програм інтеграції або взагалі припинення (денонсація або вихід з договору) такого договору відповідно до Закону України «Про міжнародні договори».

Процедурно це виглядає так: відповідно до Статті 478 Угоди про асоціацію у разі невиконання зобов'язань сторони проводять консультації, за результатами яких можуть передбачатися певні заходи, які не можуть включати призупинення будь-яких прав чи обов'язків, передбачених положеннями цієї Угоди. Денонсація Угоди можлива лише у випадку порушення іншою Стороною будь-якого з основних елементів цієї Угоди, визначених у статті 2 цієї Угоди, а саме: поваги до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, як визначено, зокрема, в Гельсінському заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року та Паризькій хартії для нової Європи 1990 року, а також в інших відповідних документах щодо захисту прав людини, серед

них Загальна декларація прав людини ООН 1948 року і Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також поваги до принципу верховенства права, які повинні формувати основу внутрішньої та зовнішньої політики Сторін і є основними елементами цієї Угоди. Забезпечення поваги до принципів суверенітету й територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності, а також протидія розповсюдженню зброї масового знищення, пов'язаних з нею матеріалів та засобів їхньої доставки також є основними елементами цієї Угоди [4].

Не менш важливим з точки зору виконання Угоди про асоціацію є визначення строків її виконання. Зокрема, відповідно до Статті 481 Угоди, її укладено на необмежений строк. Сторони здійснюють всебічний огляд досягнення цілей цієї Угоди через п'ять років з дати набрання нею чинності, а також у будь-який інший час за взаємною згодою Сторін. Будь-яка Сторона може денонсувати цю Угоду шляхом надіслання повідомлення про це іншій Стороні. Дія цієї Угоди припиняється через шість місяців з дати отримання такого повідомлення.

Таке формулювання, на наше переконання, не сприяє динамізму та прогресу виконання положень Угоди та свідчить скоріше про далеку перспективу, ніж про фіналізацію Україною взятих на себе зобов'язань. Окремим мотиваційним моментом є правовий режим воєнного стану та складне геополітичне становище України, у зв'язку з чим Україна посилено працює над виконанням зобов'язань та відкриттям відповідних кластерів. Втім робота триває та потребує ґрунтовного наукового моніторингового, експертного та аналітичного супроводу, особливо коли йдеться про другу складову Угоди про асоціацію – економічну, де зазначаються не лише стратегії та принципи, а й чіткі зобов'язання, плани, індикатори та строки, порушення яких тягне за собою політико-економічну відповідальність.

Отже, передумовами ефективного виконання відповідних зобов'язань є достатні ресурси – фінансові, кадрові та часові – для впровадження норм і процедур ЄС, послідовність та своєчасність виконання завдань; завершення воєнних дій та фокусування на стабілізаційних процесах в усіх сферах суспільних відносин, в т.ч. перерозподіл фінансів. Однією з головних проблем може стати надмірна бюрократія, корупція та непрофесіоналізм, що затягує реформи та знижує довіру суспільства до євроінтеграції. Важливим завданням є створення механізмів, які дозволяли б одночасно дотримуватися європейських стандартів і зберігати гнучкість у прийнятті рішень, що враховують українські реалії. Окрім того, ключовою передумовою успішності виконання єврозавдань є постійний діалог з інституціями ЄС, реальність їх намірів щодо членства України в ЄС, різноаспектна та консолідована підтримка та допомога цих інституцій загалом та окремих країн-членів зокрема.

Список використаних джерел:

1. Козюбра М. І. Виклики, які постають перед Україною на шляху її вступу до Європейського Союзу: конституційно-правові аспекти / Микола Козюбра // Політико-правові наслідки вступу України до Європейського Союзу та НАТО / red. Krzysztof Eckhardt, Petro Stetsyuk ; WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa. - Rzeszów : [Bonus Liber], 2024. С. 15-38.
2. David Barnhizer The Implementation Gap: What Causes Laws to Succeed or Fail? 2013. 16 p.
3. Україна: 30 років на європейському шляху / Ю. Якименко та ін. Український центр економічних та політичних досліджень імені Олександра Разумкова. К.: Заповіт, 2021. 392 с.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Пасічник Наталя Олексіївна, *доктор історичних наук, професор, заступник начальника відділу організації наукової діяльності – завідувач відділення організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ*

Ріжняк Ренат Ярославович, *доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри загальноправових дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ*

КОНСТИТУЦІЙНА ЮСТИЦІЯ ТА ЦИФРОВІ ПРАВА ЛЮДИНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА КОНСТИТУЦІЙНИХ СУДІВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Стрімкий розвиток цифрових технологій, поширення електронних комунікацій, штучного інтелекту, великих масивів даних (Big Data) та цифрових платформ спричинили появу нової групи прав людини, які в сучасній науці дедалі частіше визначаються як цифрові права. Хоча більшість із них не закріплена безпосередньо у конституційних текстах, вони виникають як результат трансформації традиційних конституційних прав і свобод в умовах цифрового суспільства. Саме тому цифрові права сьогодні розглядаються як новий об’єкт конституційного захисту, що потребує переосмислення класичних підходів до змісту прав людини та механізмів їх забезпечення.

На відміну від традиційних прав людини, цифрові права реалізуються переважно у віртуальному просторі та безпосередньо залежать від використання